

2/8.
30

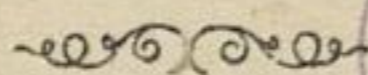

Porjedzene hwězdarstwo

a

Mikławsch Kopernik.

Ŕ 400lětnomu narodnomu dnju M. Kopernika

wopisał

Michał Hórnik.

2/8° - 30

Budyšin 1873.

Z nakładom M. Hórnika.

Wšchedstwo.

Na 19. dnju februara 1873 budže 400 lět, zo je so stawny hwězdar Mikławsch Kopernik (Copernicus) narodził.

Ze swojej nowej wučbu we hwězdarštwje je wón nic jenož wažnu krocžel w tutej wědomosczi sczinił, ale tež z cyła pokrocženjo cžłowještwa wo wjele spomožik.

Tohodla čžesczi joho najprjedy pólski narod, w kotrymž je so narodził, a z tutym blizke słowjanske ludy, kaž tež wschitke druge po cyłym rozwučenym swěcže.

Najwjetschi swjedžen budže drje w Torunju, narodnym mějće Kopernika, hdžež su wosebje Polacy wulkotny swjedžen pschihowali, na kotryž deputacije wučženych towarštwow a wysokich schulow z Pólskeje, Ruskeje, Němskeje, Italskeje a Italsteje atd. pschiindu.

Zo bych dopokazał, zo tež lužicy Serbja stawneho hwězdarja znaja a joho čžescž rozsčěricž wjedža, sym po dobrych žórkach (wosebje po čžeskej knižcy Dr. J. Durdíka) tule mašu knižku zestajał. Njedy je to wopomnił, kajliž móžemy Kopernikej w našchich wobstejenjach štajicž, — mašu, ale w mašej literaturje cžim bóle widžomny a snadž tež za druhich zwonka Serbowstwa zajimawy!

Dokelž dycu, zo bychu tule knižku tež tajcy Serbja czi-
tali, kiž su na starý lutherški prawopis zwucženi, spominam
skónčnje, zo je za nich tudy stejace c = ž (chle, zyle), f = ff
(sebi, šebi), a ž = f (zady, sady); we łacžanskim pismje je
š a ř = sch.

Tak njedch w schitcy Serbja zhonja, kak je Slowjan
Kopernik hwězdarstwo porjedžik a kajki je běh jeho pozemského
přichitkadnoho žiwjenja!

M. H.

I.

Hdyž cžłowjeŕ ŕ njebju pohladnje, wuhlada hwězdy; wjetŕcha hwězda je mócne skónco, kotrež ze swojimi pruhami ŕwětko, cžopłotu a žiwjenjo płodži; hwězda je tež měŕŕacžŕ, a cyke njebjo je z hwězdami kaž poŕhte.

Pohlad na hwězdy je cžłowjekow rozdžělenjo cžasa wucžik; pŕŕhetož džeń, měŕŕac a lěto licži ŕo po mjenowaných hwězdach. Na njebjesach je tón wulki ŕwětowy cžasnik (zegeŕ), po kotrymž ŕu naŕŕhe pozemŕŕke cžasniki zria-
dowane. Za ludy, kotrež pŕŕhi moriu bydla, poŕŕicžeja hwězdy hiŕŕheže druhi wužitŕ. Po hwězdach mjenujch wob-
licžuja kódnich, hdyž jenož cžas znaja, na powjerchu zemje pŕŕhech te městno, hdžež jich kódnž płowa. Žězdženjo po morju bu haŕle z pomocu hwězdow a magnetiŕŕkeje johŕy móžne. Nětko njetrjebamy wězo ŕ poŕtajeju hodžiny (ŕŕhtundy) wjach ŕ njebjesam pohladacž. Nětko móžemy z prothki hižo dołho do přědka zhonicž wo ŕtačžu hwězdow na njebju, a cžasnik praži nam, kotra hodžina runje je abo kaŕ je na cžasu. Ale w ŕtarých cžasach, hdyž nje-
běchu hiŕŕheže prothki a cžasniki, dhyrbjachu ludžo cžasčžiŕŕo ŕ njebju ŕamomu pohladowacž.

Taŕ ŕu wŕŕhitke ludy k hód hwězdow wobkědžbowali a hwězdaŕŕtwo (Aŕŕonomie, Sternkunde) je woŕebje we po-
łodniŕŕich krajach, hdžež je powětr cžiŕŕčiŕŕi a taŕ njebjo jaŕniŕŕe, ŕo wutworjało. ŕtari Gričowje ŕu hižo za załonjemi abo prawidłami pŕhtali, po kotrychž ŕo hwězdy

zložuju. Woni wjedzachu, zo nimale wschitke hwězdy za džen prawidlownje wot ranja k wjeczoru na njebjesach koło woběndu; tute njepšcheměnja swoje staczo jena k druhej, maja swoje stajne městna a rěkaja stajnich abo stejich (Fixsterne).

Alle su tež někotre wjetšce hwězdy na njebjesach, kotrež bórzy za bliže stejace spóznajemy, dnyli stejich. Najznačischa běšce a je tamna krasna hwězda, kotruž pschi skhadženju a zakhadženju skónca widžimy, a jutniczku (zerniczku) abo wjeczorniczku mjenujemy. Wona pscheměnja swoje staczo k druhim hwězdam a to tak spěšnje, zo su to ludžo zahe wobkedźbowacž dyrbjeli. Wona khodži, kaž prajimy, pod njebjom abo po firmamencze. Kaž wona, tak khodži cžróda druhich hwězdow (nětko znajemy jich pschez 100), kotrychž wjetščinu z njewobronjenym wóczkom wuhladacž njemóžemy, po njebju sem a tam, a tutyh hwězdam su tohodla narjekli khodžich abo planety.

Za prawidkom, po kotrymž so khodžich zložuju, su tež hižo Grichowje slědžili. Dofelž wone wot ranja k wjeczoru we wobkufu (wobwodže) khodža a zasty so wróczo w napschecznym wobkufu wot wjeczora k ranju z nowa prijedawšchi pucž nastupuja, myslachu hwězdarjo, zo wone jene wjetšce a na nim zasty mjenšce koło wopisuja.

Stari hwězdarjo wzachu wěc tak, kaž so woczomaj zdasche. Zemja bě po jich wuczbje (wosebje wot Ptolomäa Alexandrijskoho w 2. lětstotku) wosrjedž cyłoho swěta; wočoło njeje wjerczachu so wudute pschehladne kule abo sphäry (sfery). Najbližscha bě sfera, na kotruž běšce měsacžk (Luna) pschicžinjent. Po tej scžehowachu sfery planetow, kiž z kaczanskim mjenom Merkur, Venus, Sol (skónco), Mars, Jupiter a Saturn rěkaja. Na wósmej kuli wisachu wschitke stejich, a skónčnje pschińdže najdascha a

najwjěticha sfera, kotraž wschě druhe wobdawasche a za 24 hodžinow wočoło zemje so wobwjerczo tež wschě znutschowne sfery do wobwjerczenja pschinjeje. Dofelž pak planety, skónco a měsacžk wysche tohole zhromadnoho wobwjerczenja hišcže druhe pohibowanjo pokazuja, njemóžachu hwězdarjo žadny prawy rjad a prawe zakony wunamafacž, tač zo kastilski kral Alfons X., sam horliwy podpjerač wědomoscžow, pschi wopominanju po tehdomnym zdacžu zaplecženych hwězdnych pucžowanjom krótkowidžiwje a trochu bohahanjeršcy wupraji: „Hdy bych pschi stworjenju swěta pschitomny był, bych wschitko na njebjesach rozomnišcho a krasnišcho zarjadował!“

Tele nahladny wobkhowa hwězdarstwo hacž do sławneho Polaka, Mikławšcha Kopernika z Torunja, kotrohož 400lětny narodny džen sobuwopominamy a kotrohož žiwjenje chcemy w druhim džeće wopisacž.

W zastarišku drje bě njewěsta myslicžka wo pohibowanju zemje pola Grichow nastala. Mudrowc Pythagoras mjenuje so hačo přeni zapšchiječ teje sameje; ale njebě to žana wěstoscž a žane dopokazanjo.

Kopernik chchysche ze swojej nowej wučbu wo wobwjerczenju zemje skóncžnje, zo bychu tamne njewěstoscže na njebju pschestałe a zo bychu so wschitke pohibowanja hwězdow pravidlownje wuklasč hodžite.

Přenje dopokazmo běšche jomu to, zo zemja swojeje cžemnosče, njenahladnosče a njedokonjansče dla njeje hódna, zo by za srjedžisčczo abo centrum chčoho swěta džeržana byla. Čyže krasne njebjo, wschě te jasne hwězdy maja so za 24 hodžinow zemju wobběhacž? Čak spodžiwne močy dyrbjaje je wodžicž na tychle pucžach? To by bylo, hačo by chčyk něčto z wulkej chčkwju wočoło mačoho kščiža hič? Njeje to jednorischo, hdyž so z

ƙſchižom woſoło chyrkwje dže? Čyła njezrozumliwoſcź, zo ſo zwonkne njebo za džen a nóc woſoło naſ wobwjertnje, je bórzy jednorischa a zrozumliwa, hdyž ſebi myſlimy, zo je to zemja, ƙotraž ſo wjerczi! Duž ſo nam jenož zda, zo ſo čyke njebo woſoło zemje wjerczi, ƙaž ſebi na wozu abo na ƙódži jědžo myſlimy, zo ſo woſołnoſcź wjerczi, a nic my!

Ƙ druhomu zdaſche ſo jomu ſłónco, ƙotrež zemju a druge hwězdy z čzopłotu a ſwětłom wozbožuje a ƙotrež hižo w zaſtarſku latarnju (ſwěcu) ſwěta mjenowachu, hódniſche, zo by ſrjedžiſchcžo ſwěta było, zo by wone ſtało a zemja ƙaž druge hwězdy paſ woſoło njoho ſo wjerczale.

Ƙ tſecžomu dadža ſo na te waſchnjo zaplecžene pucže planetow wujasnícž. Hdyž je ſłónco woſrjedža, naſcha zemja paſ bližſchi planet a hiſchcže dale wot ſłónca zaſy drugi planet (ƙhodžata hwězda), dha zda ſo nam, ƙotſižmy planetow pucž na hiſchcže daliſche ƙoło, na módrny firmament pſchepołożimy, ƙaž by hwězda najprjedy ƙ wječoru ſchła, potom ſo ƙhwilu ƙ ranju wrócziła a pozdžiſcho zaſy ƙ wječoru ſo pohibowała. Ale we woprawdžitoſczi je wobłokny ƙhód planetow prawidłowny a runje tajki, ƙaž zeminy woſoło ſłónca; wón je jenož z wumzacžom znatoho Merkura daliſchi. Ƙ dowidženju tutoho ſcžiń ſebi z chyrkelom tſi ƙoła, ƙotrychž jene ƙhód zemje, druge paſ ƙhód planeta a tſecže firmament woznamjenja; z wěſtoho punkta zeminoho ƙoła ſcžehni ſmuhu, w ƙotrež ty na planet hladaſch a w ƙotrež joho pucž na firmament pſchepołożeſch. Bjez tym zo z wobwjercženjom zemje woſoło ſłónca na daliſche punkty zeminoho ƙoła wot prawicy ƙ lěwicy pſchiudžeſch, dopoſazuja čzi ſmuhi, z tutych daliſchich punktow pſchez planetowe ſtejiſchcžo hačž na firmament ſcžehnjene, zo dyrbi ſo taſ dacž, haſo by planet

najprjedy k lěwicy, potom khwilu k prawicy a na to zas k lěwicy schoł.

Tajkichle dopokazmow poda Kopernik hišcže wjac a wot njoho dopokazana nowa wučba we hwězdarštwje bě tale:

„Skónco je wosrjedza stejaca hwězda, wobdata z planetami, z kotrychž jedyn je naša zemja. Wona kaž kóždny planet wjercži so wooko swojeje wóski (ax), z čimž so kóždodžeńske pohibowanjo hwězdatoho njebja wujasnjuje, — a wysche toho wjercži so zemja wooko skónca. Kaž planety wooko skónca, tał khodza měsacžki (luny, trabanty) wooko planetow a su w tej samej wobstejnošći k swojim planetam, kaž tute k skóncej. Z tutyh pohibowanjow wukladuja so wschitke wopokazma na njebju a wschitke pscheměnjenja zemje hačo planeta, mjenujcy: swětło a čma, džeń a nóc, postup lětnych počasow a wschitke pozdatne pucže planetow.“

Z tymile wěrnosćemi mamy hačle jasny pohlad do wusleje stwórbny, a z nimi je Kopernik hłowny porjedžeř dotalnoho hwězdarštwja a wučjeř nowoho heliocentriškocho abo skóncosrjedžniškocho nahlada. Někotři psched nim su drje na to myslili, kaž horjeka spounnichny, ale wuprajicž a pschemjesč sebi to njeje žadny zwěrik. Wón je swoje chle žiwjenje na to nałožik, zo by swoje pscheswědczenjo chłomu swětej dopokazał. Wón je hwězdy wobkedžbował, woblicžbował, pschemyslował a pruhował; wón je swoju mysličku z wujasnjenjom wopokazmow na njebju pschewjedł a na jejnym podložku zestaw (system) postajik a ju tał na skhodžeńk wědomostneje płacžiwosće powyschik.

Pschez Kopernika je so potajkim hwězdarštwjo pscheměniko, ale rycž je pschi dotalnym zwucženju wostała. My dhyrbjeli po prawym prajicž: zemja so z našim krajom k skóncu pschibrocža, abo tał něłał, a

prajiny tola: skónco sfhadža, wjysche wustupuje atd.; tež dhrbjeli prajicž: zemja so wotwobrocža, a tola rjeknjemy: skónco so fhowa, zahadža, zapaduje atd. Prjedy běšche zemja deleka a njebjo horjeka; nětko pak, hdyž je zemja kulowata a w njesměrnym pschestrjenstwje (rumje) swobodnje so wjerczi, je njebjo wo kólo njeje, a wuprajenjo: horjeka, deleka atd., ma jenož rozom z počahom k stejischcžu jednotliwoho człowjeka.

Zestaw Kopernika je so potom pschez pozdžischich wuczenych (Němca Keplera, Italcžana Galileia, Zendželečana Newtona, Francóžy Laplace'a atd.) dale wutworik, kaž joho wuczba wo gravitaciji a druhe, a hwězdařstwo wudoknja so pschecy dale; joho podložk pak wostanje wěrnny a tohodla njepscheměnitny.

Kaž pak prawda abo wěrnoscž husto pomakku so pschispóznaje, tak bě tež z Kopernikowym wuprajenjom. Wone pschecžiwjesche so człowjeskim zmyskam a dotalnomu rozomej; wschať widžimy, zo so skónco dale pohibuje a zo je zemja kruta pod naschimaj nohomaj! Tola cyła zemja a wschitko, schtož je na nej, so hiba a je w stajnym hibanju, a tohodla my to njepytujemy. Stork njeje so haŕle pod Kopernikom stať, kaž chychu sebi ludžo hišcže w joho czasu wěc wopacžnje pschedstajecž. Tehdom smějachu so Kopernikej, ale nětko hižo wschitcy hafo džeczi joho wěrnoscž wukadowacž slyšchimy! — Tohorunja pschecžiwjesche so nowa hwězdařska prawda skowanu biblije, po kotrychž skónco steji, měsacžk a hwězdy wjercža atd. Tola kotsiž so na to powoľachu, zabychu, zo ma biblija žórko nabožnistich wěrnoscžow bycž, nic pak zaklad swětnych druhich wědomnosčow, w kotrychž so wona nahladom swojoho czasa džerzi. Pschez 100 lět pozdžischy džeržachu wschelach wuczeni ludžo Kopernikowu prawdu za zwažniwoscž pschecžiwu bibliji a chrkwi! — Skóncžnje běšche

tehdomnišcha wědomoscź a jejni wučownich na wšofich schulach pschecziwo Kopernikej po prawidle: Schtož sy so czežcy nawucził, rad njepuschczišcy. A kaš blizka je tež wučenyym zawiscź, hdyž je druhi něschto sławne wunamkał!

Duž dyrbiny tohole wulcy wučenocho muža njebojaznosć zdobnje khwalicź, z kotrejž wón pschecziwo milionam cžkowjekow swojoho cžasa, haj pschecziwo pschedswědczenju chłoho swěta swoju wučbu z rozomnymi pschicžinami dopokazanu zakitašce. Wón dawa rjany pschiklad tamneje wěry kóždoho dobroho ducha, zo dobra wěc tola po wšchěch pschecziwjenjach skónčnje dobudže!

A kaš je nětko našce wobdžiwany Božeje wšchohomócnoscže powjetschene a kaš smy wšchity k pokornoscži psched stworiczerjom hišcže bóle nuzowani! Hdyž myslimy na wulkoscź a mnohosć dalokich hwězdow, na pschestrjeństwo, za naš njewuměrne, w kotrymž so wone namakaja a z njesměrnej spěschnosću wobwjertuja, kaš mała je nam chła našca zemja — kaž próschk w tymle wotkrjthym swěcže! A schto je hašle słaby cžkowjek na powjerchu tuteje zemje! Tola ze swojim duchom tule stwórbu póżnawamy a z myslimi pozběhujemy so k Stworiczerjej a Zakonjedawarjej, wěcžnomu Bohu!

Tule myslicžku wupraja ruski G. Deržawin w słowach swojeje znateje ody, kotrejž serbski takle rěkaja:

Kaž kapka w morju rozpuschczena,
 Su psched Tobu wšchě stworjenja;
 Wšchal schto je zemja pschewidžena,
 A schto hašle psched Tobu — ja? —
 Schtož we wšchoswěta powětsje
 Tysacy hwězdow zebjerje
 A druhich swětow hromadu,
 Je z Tobu porunacž sej zwiěri, —
 To wšcho dypł lědma jenož měri;
 A ja sym — nicžo psched Tobu.

II.

Mikławš Kopernik*) narodži so 19. februara 1473 w tehdy pólskim Torunju (po němsku skrótšene Thorn), kotrež město při Wisle leži w něhdušej mazowskej krajinje pólskeho kralestwa a nětko k Pruskej słuša. Jeho džěd bě rodzeny Čech a bu w lěće 1399 za měščana w Krakowje přijaty, kaž to zapisk (Acta consularia Cracoviensia) dopokazuje. Jedyn z jeho synow, Mikławšowy nan, zasydli so jako pjekař w Torunju a woženi so 1464 z pólskej měščanku Borboru Weisselrodec, sotru warminskeho (ermlandskeho) biskopa; duž bě Kopernik po prje-downikach Čech a po narodže Polak. Jeho staršej běštaj bohabojaznej a pobožnaj; za to ryči mjez druhim to, zo so do třěćeho rjada (terciarstwa) dominikanow pólskeje provincy zapisać daštaj. Hižo w młodosći pokaza jeju synk Mikławš wosebite duchowne dary; dokelž pódla wšědnych šulskich předmjetow tež łaćansku a grichisku ryč nawukny. Hdyž běše 10 lět, wumrje jemu nan, a nětko staraše so wuj, warminski biskop, za njeho.

---

*) W lisćinach pisa so mjeno džěda Koppirnic, mjeno nana Koppirnik a Kopernik. Prawje pisane by tuto česke mjeno było Koprnik (wotwodžene wot: kopr, štož je naše: koprik abo poprik, Bärfenchel, Dill), po pólsku: Kopernik, we połaćanščenej formje: Copernicus.

W swojim 19. lěće poda so młodźenc na wysoku šulu w Krakowje, kotruž tehdom Matij z Kobylina wjedžeše a mjez kotrejež wučerjemi běše Wójcech Brudzewski. Tutón bě professor hwězdařstwa a jeho džěło: *Commentaria utilissima in theoricis planetarum*, w Milanje wudate, płaćeše za najlěpše wukładowanje planetoweho zestawa (systema). Młody Kopernik študowaše filosofiu (mudrowstwo) a medicinu (lěkařstwo), ale připódla zanošowaše so horliwje z hwězdařstwom. Hdyž Brudzewski, jeho wučer, do Wilna woteńdže, wotmysli sebi Kopernik do Italskeje so podać, zo by so tam hišće bóle wudokonjał. Zo by tele pućowanje za njeho hišće wužitniše było, poswjeći swój prózdny čas wobrazarštwu, a wuwukny nic jenož krajiny ale tež podobizny dosć podobnje wotznamjenić. Po štyrilětnym študowanju w Krakowje woteńdže hišće na khwilu do Torunja, z wotkelž so, 23 lět stary, w l. 1496 do Italskeje poda.

Najprjedy wosta we Padua, hdžež bě do „alba Polakow“ zapisany, zo by we filosofiskich a lěkařskich wědomosćach pokročil a bu tam po třoch lětach za doktora filosofie a lěkařstwa powyšeny. W tym času bě Kolumbus kulowatosć zemje dopokazał a Kopernik chcye rad we hwězdařstwje błudy a zmylki zahnać. Z Paduy poda so jako hósć tehdom často do Bologna, hdžež Dominik Maria z Ferrary hwězdařstwo přednošowaše; wobaj mužej so bórzy spřećelištaj a džělaštaj hromadže.

Na poručenje tuteho přećela bu Kopernik w l. 1499 jako professor matematiki do Roma powołany a wukładowaše tam hwězdařstwo, při čimž přecy bóle njedokonjanosć stareho zestawa póznawaše. Duž

wobkedźbowaše a pruhowaše tudy kedźbnje a přińdže skónčnje na prawy puć swojeho wunamakanja. Zrudne podawki, kotrež so pod bamžom Alexandrom VI. stachu, pohnuchu jeho w lěće 1502 z Roma do Krakowa so wrócić. Žadajo za ćichim žiwjenjom a wjedźeny přez pobožne začuća wuzwoli sebi tu duchownske powołanje a da so wot Jana Konarskeho, biskopa Krakowskeho, na duchownstwo wuswjećić.

W Krakowje wobdźěla wón wot lěta 1502—1507 swój nowy zestaw, dopokaza njedospołnosć dotalneho hwězdařstwa, a napisa swoje njesmjertne dźěło: *De revolutionibus* (hakle 36 lět pozdžišo wudate, hladaj niže), při čimž nowe wobličjenja a nowe wobkedźbowanja činješe. Tudy žadaše sebi jako professor so zasydlić při universiće, hdyž jeho wuj Weisselrod, biskop warminski, w l. 1510 na kanonikat powoła, kotryž bě za njeho we Frauenburgu při baltiskim (abo narańšim) morju wuzwolił. Jeho powołanje w kapitlu žadaše sebi druhdy wjele časa, dokelž sebi němscy „křižni ryćerjo“ w tehdomnej Pruskej w l. 1523 a 1524 wšelake napady dowolichu na warminsku diöcesu, kotrejež administrator Kopernik w tym času běše. Pódla lěkowaše khorych a sčini tehdom tež namjet k porjedženju pjenježnistwa (mincowstwa) w swoim spisu pod mjenom: *Monetae cudendae ratio*. Najradšo pak prócowaše so wón w mathematicy a hwězdařstwje. Hdyž bu wot wuwjedźaceje kommissie poslednjeho lateranskeho koncila požadany, zo by k porjedženju protyki sobudźěłał, pósła wón swoje hwězdařske tabelle (*Tabulae prutenicae*) do Roma. Jeho khwalba roznjese so tak, zo Jurij Rheticus (Vorarlbergski), sam professor matematiki we Wittenbergu,

swoje město wopušći, zo by, kaž praješe, radšo wučownik tajkeho mištra był, dyžli dale po starych systemach přednošował. Hdyž Rheticus Kopernika zasy wopušći, wza wot njeho sobu tamny rukopis wo třiróžkach, kotryž we Wittenbergu w l. 1542 wuńdže pod mjenom: *De lateribus et angulis triangulorum tum planorum rectilineorum tum sphaericorum libellus eruditissimus et utilissimus etc.* Tudy je wulke wunamakanje Kopernika, mjenujcy wuličenje sferiskich třiróžkow ze znatych nułow a strownow; jeho trigonometria wopřija tafle sinusow wot minuty k minuće hač do jara wysokeje měry a je hakle po jeho smjerći wušła jako „*Opus palatinum de triangulis.*“

K wudaću swojeho hłowneho džěła přikroči K. hakle na radu swojich přećelow, wosebje biskopa Gize a kardinala Schomberga, rodženeho z Mišna; Rheticus pak dosta poručnosć je do ćišća dać we Nürnbergu pod tajkimle titlom: *Nicolai Copernici Toruninensis de revolutionibus orbium coelestium libri VI, in quibus stellarum et fixarum et erraticarum motus ex veteribus atque recentibus observationibus restituit hic auctor.* W knizy (pozdžišo hišće dwaj króc wudatej) namaka so najprjedy prjedyryč wot Osiandra z Nürnberga, list kardinala Schomberga a potom připis Kopernika k bamžej Pawołej III., w kotrymž swój pis jeho zakitej poruča. Po doćišćenju pósła Rheticus hnydom přeni exemplar Kopernikej; běše pak tež najwjětši čas, přetož ze starobu wobćeženy a přez mortwicu wokhromjeny wočakowaše sławny hwězdař hižo swoju smjerc a jenož z třepotacej ruku móžeše swoju knihu přebjerać na smjertnym łožu! Wón wudychny

čiše swojeho ducha 24. meje 1543 w starobje 70 lět. „Wumrje, kaž bě žiwy,“ praji hwězdař Pětr Gassendi, hdyž wo jeho smjerći ryči. Čěło Kopernika je w cyrkwi we Frauenburgu pohrjebane.

Jeho sława rosćeše po jeho smjerći a bu wot wučenych wšitkich ludow připóznata. Mjez wšelakimi druhimi mjenuje Józef Scaliger Kopernika „muža lěpšeho dyžli wšitka khwalba“ (aner pantos logu kreitton), Kepler praji wo nim: „Vir fuit maximo ingenio, et quod in hoc exercitio magni momenti est, animo liber,“ a Franc Arago khwali jeho hłownu knihu jako jasnu a čistu sławu Pólskeje (l'ouvrage qui devait répandre sur la Pologne une gloire si éclatante et si pure). Hdyž wothladujemy wot wopomnika w Krakowje a wot büsty, kotruž su jemu Polakej Němcy w bajerskej walhalli stajili, ma Kopernik dwaj wulkaj wopomnikaj: w Torunju wot l. 1653 mjedžany wopomnik z podpisom: „Nicolaus Copernicus Thorunien-sis, terrae motor, solis coelique stator,“ we Waršawje pak wot l. 1830 tamny wot Dančana Thorwaldsena, na kotryž je cyły pólski narod składował a kotryž na torhošću před nětko ruskim gymnasiom steji, z pólskim prawym mjenom: Mikołaj Kopernik.

Čiše L. A. Donnerhaka w Budyšinje.

